

Aantekeningen voor de aanbieding van het rapport "Loslaten in Vertrouwen" van de Raad voor het Openbaar Bestuur aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties door de voorzitter van de Rob op 22 november 2012.

1. In het openbaar bestuur haalt de tijd je makkelijk in. Dit advies is gevraagd door minister Spies, die het ook graag in ontvangst had willen nemen. De adviesaanvraag is door haarzelf sterk beïnvloedt; de Raad is haar zeer erkentelijk voor haar betrokkenheid bij ons werk.
2. In de eerste contouren van de aanvraag domineerde de spanning tussen overheid en markt en het besluit van het toenmalige kabinet de overheid af te slanken. Minister Spies heeft het accent nadrukkelijk verschoven naar het bredere thema van de vermaatschappelijking.
3. Voor de Raad was dat aanleiding met de collega-adviesraden te bezien of een gezamenlijk advies mogelijk was; dat heeft geleid tot een uniek proces waarvoor ik vandaag de andere adviesraden nadrukkelijk dank. Uiteindelijk niet een gezamenlijk advies, maar wel een gezamenlijke inspanning. Zo konden wij in ons advies dankbaar gebruik maken van de inbreng van veel raden, in het aan het advies toegevoegde cahier leveren een groot aantal raden een eigen bijdrage aan het discours, waardoor het kabinet niet alleen over de eerdere adviezen van een aantal raden beschikt, maar ook over de verkenningen in het cahier. De adviesraden leggen in een unieke mate van gemeenschappelijkheid vandaag de bal wel heel nadrukkelijk op de stip voor dit nieuwe kabinet.
4. De afgelopen decennia heeft de overheid zich veel typering van de burger gepermitteerd, we hebben de calculerende burger langs gehad, we hebben een appèl gehoord op waarden en normen, we hebben de civil society horen benoemen en in samenhang met pleidooien voor marktwerking en terugtrekkende of afslankende overheid klinken alom pleidooien om de samenleving zelf te activeren.
5. In dit advies betoogt de Raad voor het openbaar bestuur dat de vitale samenleving in Nederland al bestaat. De samenleving hoeft dus niet gerevitaliseerd; de vitale samenleving – te omschrijven als een samenleving waarin mensen zich zonder concrete tegenprestatie willen inzetten voor hun medemensen, buurt, vereniging, gemeente, de natuur of ander ideaal – bestaat in Nederland al. Daarbij zal het streven naar een compacte overheid niet een vitale samenleving bewerkstelligen. Het is de vitale samenleving die mogelijkheden biedt om de overheid in Nederland compacter te maken. In die volgorde en niet andersom. Daarbij moet de overheid vooral compacter worden in zijn pretenties en ambities om te komen tot een minder gulzige overheid die ruimte laat aan maatschappelijk initiatief. Beleid moet aldus gericht zijn op ruimte geven aan de bestaande vitaliteit.
6. De vitale samenleving vraagt onverminderde inzet van politiek en bestuur. De veronderstelling dat het overdragen van publieke taken aan de samenleving betekent dat de overheid zich helemaal kan terugtrekken, is een recept voor teleurstellingen bij zowel politiek en bestuur als in de samenleving. Mensen verwachten van de overheid ondersteuning, soms ook de rol van geschilbeslechter en altijd de hoeder van de rechtstaat. Maar rol en inzet van de overheid veranderen wel. Ruimte geven aan de vitaliteit van de samenleving vraagt om een urgente en radicale **paradigmashift** in de functie, rol en werkwijze van de politiek, het bestuur en het ambtelijke apparaat. Een paradigmashift die in dit advies wordt beschreven: niet de politieke producten van de verticale wereld maar de ondersteuning van processen in de horizontale wereld komen dan centraal te staan. Een politiek die voor vermaatschappelijking gaat moet zijn eigen besturingsfilosofie en zijn bestuursstijl daarop aanpassen.
7. Voor veel initiatieven vanuit de samenleving geldt dat de participatieladder niet voldoet, omdat die er nog vanuit gaat dat overheid iets wil en zelf bepaalt welke inbreng van burgers daarbij past. Ook wanneer politiek en bestuur de vitaliteit van de samenleving willen aanspreken en taken willen loslaten, helpt de participatieladder niet. In dergelijke gevallen dient de overheid haar eigen plaats en inzet te bepalen. Daarvoor introduceert de Rob de **Overheidsparticipatieladder** die de mogelijke rollen van de overheid expliciteert. Hoe hoger op de trap, hoe dwingender en ambitieuzer de intenties van de overheid zijn: loslaten, faciliteren, stimuleren, regisseren, reguleren. De overheid dient telkens bewust haar rol te kiezen en deze te expliciteren naar haar partners.

8. Het advies gaat grondig in op wat er in decennia is gebeurd met de maatschappelijke organisaties tussen overheid en burger. Instituties, die ooit van de burger waren, de scholen, de zorginstellingen, de woningbouwcorporaties, maar die uiteindelijk verstatelikt zijn. En nu hangen ze ongemakkelijk in tussen hun studenten, hun cliënten en huurders aan de ene kant en de nationale politiek die zich gulzig met wet- en regelgeving op deze instituties heeft gestort. Er groeit nadrukkelijk ruimte voor een heroriëntatie van de organisaties op de samenleving, d.w.z. op de mensen waarvoor deze organisaties in het leven zijn geroepen. Maar dat zal niet kunnen plaatsvinden als de politiek niet leert loslaten in vertrouwen. Hier moeten een herordening van verantwoordelijkheden, nieuwe vormen van professionele betrokkenheid en zeggenschap van onderop de weg effenen voor aanzienlijk minder nationale interventies.
9. Na "Vertrouwen op Democratie" in 2010 adviseert de Rob opnieuw dat de wereld van de verticaal aangestuurde instituties de uitdaging aangaat zorgvuldig om te gaan met de dynamiek in de horizontale wereld. De vitale samenleving is een feit, het wordt tijd dat het politieke bestuur zich gaat inspannen ruimte te maken voor de betrokkenheid, eigen verantwoordelijkheid en zeggenschap van de burgers. Dat is wat anders dan om financiële redenen taken over de schutting van de Haagse omheining gooien of om ideologische redenen te pleiten voor een kleinere overheid.
10. Ik bied de minister Plasterk van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ons advies aan in de hoop dat het nieuwe kabinet een bewuste keuze voor vermaatschappelijking durft te maken. Daartoe heeft de regering een **kabinetsbrede, herkenbare bestuurlijke strategie** nodig. Want een nieuwe verhouding tussen overheid, markt én samenleving kan niet worden afgekondigd. Daar is op z'n minst een goed gestructureerde betekenisvolle maatschappelijk dialoog voor nodig. We hopen dat het advies van de Raad voor het Openbaar Bestuur en de verkenningen van alle betrokken adviesraden daar een enthousiasmerende bijdrage aan levert.